

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'The secret garden' van de gemeenteraadsverkiezingen: Een onderzoek naar de indirecte waarde van voorkeurstemmen voor kandidaat en kiezer

van Slooten, Hidde

Citation

Van Slooten, H. (2022). *'The secret garden' van de gemeenteraadsverkiezingen: Een onderzoek naar de indirecte waarde van voorkeurstemmen voor kandidaat en kiezer.*

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3448152>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Scriptie: Hidde van Slooten

Master: Nederlandse politiek

Begeleider: Otjes

Studentnummer: s1653598

‘The Secret garden’ van de gemeenteraadsverkiezingen

Een onderzoek naar de indirecte waarde van voorkeurstemmen voor kandidaat en kiezer

*In deze scriptie wordt het effect onderzocht van behaalde voorkeurstemmen op de lijstplaatsing bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen met als casus de verkiezingen van 2014 en 2018. De hoofdvraag luidt dan ook: **In hoeverre zijn eerder behaalde voorkeurstemmen bij voorgaande gemeenteraadsverkiezingen een factor voor de kandidaatstelling en het opstellen van kandidatenlijsten bij de gemeenteraadsverkiezingen?** Uit de uitgevoerde lineaire en logistische regressieanalyse blijkt dat partijen kandidaten ‘belonen’ met een hogere lijstplaatsing ten opzichte van de voorgaande verkiezingen, die relatief veel voorkeurstemmen behaalden. Er blijken geen significante verschillen in het gevonden effect tussen mannelijke en vrouwelijke kandidaten, landelijke en lokale partijen, landelijke partijen onderling, kandidaten met en zonder raadservaring en gemeenten met meer of minder inwoners.*

Inleiding

Op 14, 15 en 16 maart 2022 waren de gemeenteraadsverkiezingen, waarbij burgers de leden van haar gemeenteraden kozen. De burger kon een keuze maken tussen de kandidaten die door politieke partijen op de kandidatenlijsten gezet zijn. Hoewel de kiezer de laatste keuze heeft in het Nederlandse democratische bestel, wordt de keuze welke kandidaten op de kandidatenlijst(en) komen en welke positie zij op die kandidatenlijst krijgen door de partijen gemaakt (Boogers & Voerman, 2018, p. 3). De partijen beslissen hiermee grotendeels wie er in de volksvertegenwoordiging komen, voordat de kiezer zijn (eind)oordeel heeft kunnen geven (Ceyhan, 2018, p. 68). De wijze waarop kandidatenlijsten worden samengesteld, is daarom essentieel in ons democratische proces en de uiteindelijke bezetting van de volksvertegenwoordigende organen.

Uit onderzoeken van André et al (2017) en Crisp et al (2013) blijkt dat kandidaten met relatief veel voorkeurstemmen bij voorgaande nationale verkiezingen ‘beloond’ worden met een hogere plek op de lijst. Kiezers lijken door middel van een voorkeurstem dus toch in zekere zin indirecte invloed uit te kunnen oefenen op partijen. Uit het onderzoek van Nagtzaam voor de Nederlandse Tweede Kamer verkiezingen kwamen minder eenduidige resultaten uit de analyse (2019, p. 127). Nagtzaam vond alleen bij vrouwen een aantoonbaar effect van voorkeurstemmen op de lijstpositionering.

Deze bevindingen op landelijk niveau en in vergelijkbare kiesstelsels roept al snel de vraag op of voorkeurstemmen bij andere verkiezingen een rol spelen in het kandidaatstellingsproces. In deze scriptie zal worden onderzocht of voorkeurstemmen die behaald zijn bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen een rol spelen voor de kandidaatstelling bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018. De hoofdvraag die centraal staat is: *In hoeverre zijn eerder behaalde voorkeurstemmen bij voorgaande gemeenteraadsverkiezingen een factor voor de kandidaatstelling en het opstellen van kandidatenlijsten bij de gemeenteraadsverkiezingen?*

Het is belangrijk het fenomeen voorkeurstemmen te analyseren bij de verschillende niveaus van verkiezingen (lokaal, provinciaal, landelijk en Europees) vanwege de verschillen tussen de niveaus. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 werden er iets meer dan 2,8 miljoen voorkeurstemmen uitgebracht (Kiesraad). Dit was 27% van alle uitgebrachte stemmen. Bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten, het Europees Parlement en de gemeenteraad liggen deze percentages nog hoger, met als 'hoogtepunt' de gemeenteraadsverkiezingen in 2018, waarin 50,3% van de uitgebrachte stemmen een voorkeurstem was (De Jong, 2018). Over de gehele linie is er ook sprake van een toenemende trend van het aantal voorkeurstemmen in de laatste jaren (Van Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 170; Van der Kolk, 2019, p. 13). De directe invloed hiervan is echter beperkt. Van de 7200 zetels die er in 2018 te verdelen waren in gemeenteraden werden er 'slechts' 701 bezet door kandidaten die door middel van voorkeurstemmen in de gemeenteraad kwamen (De Jong, 2018). Bij een hoeveelheid uitgebrachte voorkeurstemmen van 50,3% heeft dus nog net geen 10% direct profijt gehad van de voorkeurstemmen (De Jong, 2018). Op de verkiezingen voor het Europees Parlement in 2014 na, waar vijf Nederlandse kandidaten via voorkeurstemmen gekozen werden (19,2%), waren voorkeurstemmen het meest direct effectief bij de gemeenteraadsverkiezingen (De Jong, 2018). Dit is opvallend, omdat de voorkeursdrempel het hoogst is bij de gemeenteraadsverkiezingen, namelijk 25% van de kiesdeler wanneer de gemeenteraad 19 of meer zetels heeft en 50% wanneer de gemeenteraad minder dan 19 zetels telt. Dit terwijl bij de Tweede Kamer- en de Provinciale Statenverkiezingen een voorkeursdrempel van 25% van de kiesdeler geldt, en bij het Europees Parlement 10% van de kiesdeler al voldoende is voor het bemachtigen van een zetel (Kiesraad).

Ondanks deze beperkte invloed zijn maar liefst meer dan de helft van de stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 voorkeurstemmen. Daarbij is er een groeiende trend in het uitbrengen van voorkeurstemmen onder kiezers, voornamelijk bij gemeenteraadsverkiezingen (Van der Kolk, 2019, p. 12-13). Dit maakt het relevant om meer inzicht te krijgen over wat de consequenties van deze stemmen zijn, wie ze ontvangen en wat kiezers ermee kunnen bereiken en kunnen verwachten. Bovendien laten de onderzoeken van Nagtzaam (2019), André et al (2017) en Crisp et al (2013) zien dat voorkeurstemmen op landelijk niveau invloed hebben op de kandidaatstelling bij

volgende verkiezingen. Er is echter verschil in de kandidaatstelling tussen enerzijds de lokale en anderzijds de landelijke politiek. Want waar landelijke partijen vaker ruime keuze hebben bij het vullen van hun kandidatenlijsten, is er in de lokale politiek vaak een tekort aan mensen die zich willen kandideren (Boogers & Voerman, 2018). Door dit verschil in ‘luxe’ bij partijen op de verschillende niveaus is het vanuit politicologisch oogpunt belangrijk om te onderzoeken of er een verschil is in het ‘belonen’ van kandidaten met relatief veel voorkeurstemmen. Ook omdat relatief veel voorkeurstemmen bij gemeenteraadsverkiezingen worden uitgebracht op lager geplaatste kandidaten ten opzichte van landelijke verkiezingen (De Jong, 2018), is het relevant om de effecten van deze stemmen te onderzoeken. Dit onderzoek geeft een breder inzicht in de wetenschappelijke discussie over voorkeurstemmen en de gevolgen van dit fenomeen, vanwege de verschuiving van focus op het bestuurlijk niveau ten opzichte van de bestaande onderzoeken. Naast de wetenschappelijke relevantie is dit onderzoek ook maatschappelijk van belang. Voorkeurstemmen nemen een steeds grotere rol in, in ons kiesstelsel en door wie wij ons laten vertegenwoordigen en besturen. Het is belangrijk om onderzoek te doen naar wat de effecten zijn van de stemmen die uitgebracht worden vanuit democratisch oogpunt.

Door de focus te leggen op de gemeenteraadsverkiezingen, kan er ook inzicht worden verkregen over de rol van voorkeurstemmen in verschillende gemeenten. Er kan onderzoek gedaan worden naar de invloed van de grootte van een gemeente op de rol van voorkeurstemmen op de kandidaatstelling. Dit levert nieuwe kennis op, die relevant is om de context waarin voorkeurstemmen een rol spelen te begrijpen. Tegelijkertijd draagt dit onderzoek bij aan het bredere vraagstuk van de effecten van voorkeurstemmen in zogenoemde ‘flexible list’ kiessystemen, welke in Nederland gebruikt worden.

Dit onderzoek zal ook inzicht bieden in onderlinge verschillen tussen partijen. De bestaande literatuur over de effecten van voorkeurstemmen heeft geen onderscheid gemaakt tussen politieke partijen, terwijl het toch relevant is om ook deze factor te onderzoeken. Onderzoek naar de variatie tussen partijen, zowel landelijke partijen als lokale partijen, biedt een belangrijke context voor de rol van voorkeurstemmen op kandidaatstelling, voornamelijk vanwege het gegeven dat niet elke partij de

kandidaatstelling op dezelfde manier uitvoert. Om de invloed van voorkeurstemmen op kandidaatstelling te onderzoeken, is het van belang om de factor partijen te onderscheiden in de analyse.

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zal er naar aanleiding van de bestaande literatuur over voorkeurstemmen en kandidaatstelling een theoretische context worden geschetst, waarbij kernbegrippen zullen worden gedefinieerd. In het theoretische kader zullen ook verwachtingen van de empirische analyse in de vorm van hypothesen worden gepresenteerd. Vervolgens zullen deze verwachtingen worden getest aan de hand van een statistische analyse. De gebruikte dataset voor dit onderzoek bestaat uit alle kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 en 2018 en is verkregen via de Kiesraad. Voor de analyse zullen de kandidaten die zowel in 2014 en 2018 zich kandideerden en geen lijsttrekker waren worden onderzocht.

Uit de lineaire en logistische regressieanalyse blijkt dat er een positief verband is tussen de behaalde voorkeurstemmen van een kandidaat bij de vorige verkiezingen en een betere lijstplaatsing.

Kandidaten worden ‘beloond’ voor het behalen van voorkeurstemmen in het verleden door partijen. Er zijn geen significante verschillen tussen lokale en landelijke partijen, landelijke partijen onderling, gemeenten met meer of minder inwoners of mannen en vrouwen in het effect van behaalde voorkeurstemmen. Het geobserveerde resultaat is ook gecontroleerd voor het opnieuw kandideren en de lijstpositie van de kandidaat. Ervaring in de raad speelt geen significante rol voor het hoger plaatsen van kandidaten bij de volgende verkiezingen of omgang met behaalde voorkeurstemmen.

Theoretisch kader

De centrale vraag van deze scriptie, zoals beschreven in de inleiding, raakt twee grote onderwerpen in de literatuur van de politieke wetenschap: voorkeurstemmen en het proces van kandidaatstelling. Bij deze twee vlakken geldt wel de opmerking dat er duidelijke verschillen aanwezig zijn per bestuursniveau. In deze thesis ligt de uiteindelijke focus op het gemeentelijke niveau, maar om een

goed beeld hiervan te kunnen schetsen is het van belang dat er een bredere context gegeven wordt over het proces van de kandidaatstelling en het fenomeen voorkeurstemmen.

In de literatuur over de kandidaatstelling gaat het voornamelijk over het belang van de kandidaatstelling. De kandidaatstelling is immers voor politieke partijen een van de belangrijkste functies (Hazan, 2014). Kandidaten zijn immers het gezicht van de partij. Bij het samenstellen van de kandidatenlijsten bepalen de partijen waar ze de nadruk op willen leggen (Gherghina & Chiru, 2010, p. 533-534). Door middel van de kandidaatstelling laten politieke partijen naar buiten toe zien waar zij voor staan. Schattschneider (1942) gaf het belang van de kandidaatstelling voor politieke partijen goed weer door de kandidaatstelling te omschrijven als *'one of the best points at which to observe the distribution of power within the party'* (p. 64).

Wat betreft de kandidaatstelling is relatief weinig informatie bekend over welke factoren daarbij een rol spelen. Gallagher & Marsh (1988) hebben daarom dit vraagstuk *'The secret garden of politics'* genoemd. Het belang van de kandidaatstelling en het kandidaatstellingsproces wordt algemeen onderschreven door verscheidene onderzoekers (Cross, 2008, p. 597). Het is belangrijk om te constateren dat er geen eenduidig proces van kandidaatstelling bij partijen is (Cross, 2008, p. 598). Zo kan het zijn dat er een kandidaatstellingscommissie is of wordt de kandidaatstelling door het bestuur van de partij bepaald. Ook kunnen leden soms de kandidaatstelling wijzigen of zelf bepalen. Al deze verschillende manieren zorgen onvermijdelijk voor verschillen, die ook invloed hebben bij het analyseren van de factoren die een rol spelen bij kandidaatstelling. De overkoepelende factor van de kandidaatstelling is de partij; welke manier de partij ook kiest om tot haar kandidatenlijst te komen, de partij bepaalt uiteindelijk wie er op de lijst komen en welke onderliggende factoren daar een rol hebben gespeeld. Naar de onderliggende factoren en kenmerken voor het opstellen van kandidatenlijsten is onderzoek gedaan door Gallagher & Marsh (1988). Uit hun onderzoek bleek dat gender, etniciteit, ervaring en de regio van kandidaten een rol spelen bij de kandidaatstelling.

Deze factoren komen ook deels terug in het onderzoek van Van Holsteyn & Andeweg (2012, pp. 177-182) naar de redenen waarom mensen voorkeurstemmen uitbrengen. De belangrijkste factoren waren:

- De kandidaat is van het vrouwelijk geslacht;
- De kandidaat is kwalitatief vaardig;
- De regio van de kandidaat;
- De kandidaat vertegenwoordigt een bepaald belang.

Van Holsteyn & Andeweg (2010) constateerden ook dat 9% van de kiezers hun geprefereerde kandidaat volgt, wanneer deze voor een andere partij kandidaat zou zijn (p. 613). Het onderzoek was echter op landelijk niveau, maar dit zou lokaal wel eens hoger kunnen liggen. Wanneer er lokaal gekeken wordt speelt namelijk naast de eerdergenoemde vier factoren ook de persoonlijke bekendheid een grote rol. In 2018 ging 30% van de voorkeurstemmen naar iemand die men kende (Jansen & Boogers 2019). Daarnaast speelt op lokaal niveau ook het vertrouwen in lokale politici een belangrijke rol bij stemgedrag voor de gemeenteraadsverkiezingen (Boogers et al. 2010, p. 18). De binding met kandidaten en de vertegenwoordiging van belangen van dorpen, wijken of etnische groepen door kandidaten zijn ook belangrijke factoren in de stemoverweging (Boogers et al, 2010, p. 57). Hieruit zou opgemaakt kunnen worden dat individuele kandidaten van groot belang zijn voor partijen bij gemeenteraadsverkiezingen. Wanneer partijen beschouwd worden als instituties die op zoek zijn naar maximalisatie van stemmen op hun lijst, dan is de verwachting dat ze deze factoren meenemen in het opstellen van de partijlijst en dus ook eerder behaalde voorkeurstemmen beschouwen als een signaal dat kandidaten relatieve bekendheid hebben.

Er is ook onderzoek gedaan naar de rol van voorkeurstemmen. Hoewel deze factor minder is onderzocht, zijn er wel enkele onderzoeken die een verband hebben geobserveerd tussen de behaalde voorkeurstemmen bij vorige verkiezingen en een hogere plaatsing op de kandidatenlijst van de partij. André et al (2017) en Crisp et al (2013) hebben deze relatie gevonden bij landelijke verkiezingen in België, Tsjechië en Slowakije, die een open-list systeem hebben als kiesstelsel. Ook Nagtzaam (2019) heeft een positieve relatie gevonden tussen behaalde voorkeurstemmen en een hogere lijstplaatsing bij de Tweede Kamerverkiezingen, maar alleen voor vrouwen. Uit de bestaande literatuur lijkt er dus een

positieve relatie te bestaan en lijken partijen kandidaten ‘te belonen’ voor hun behaalde voorkeurstemmen bij volgende verkiezingen. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Voorkeurstemmen-hypothese (1): Kandidaten die relatief meer voorkeurstemmen krijgen worden bij de daaropvolgende verkiezingen ‘beloond’ met een hogere plaats op de kandidatenlijst.

Met ‘belonen’ wordt bedoeld dat de kandidaat een hogere plek krijgt op de partijlijst bij de verkiezingen ten opzichte van de plaats die de kandidaat had bij de voorgaande verkiezingen. Naast de behaalde voorkeurstemmen speelt ervaring een belangrijke rol voor de kandidaatstelling. Uit onderzoeken van Gherghina en Chiru (2010) en Ceyhan (2018), die respectievelijk onderzoek deden naar de factoren bij kandidaatstelling bij de Europese verkiezingen in Roemenië in 2009 en de verkiezingen van de Bondsdag in 2013, kwam naar voren dat ervaring een positieve factor is voor de kandidaatstelling. Ze concludeerden dat zowel het aantal termijnen dat een kandidaat zitting had in het Parlement als eerdere kandidaatstelling een rol spelen. De verwachting is dat deze relatie ook in dit onderzoek zal optreden. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Ervarings-hypothese (2): Kandidaten met raadservaring worden bij de volgende verkiezingen hoger geplaatst op de lijst.

Een belangrijke kanttekening bij de Ervarings-hypothese is dat kandidaten met raadservaring over het algemeen al eerder een hoge plaats op de lijst hadden. Het is daarom lastiger voor hen om te stijgen op de partijlijst. Er zal daarom gecontroleerd moeten worden op de plek van de kandidaten op de partijlijst van de eerste verkiezingen.

Wanneer er naar kandidaatswerving op gemeentelijk niveau wordt gekeken, spelen andere factoren een rol dan op landelijk niveau. Uit onderzoek van Boogers & Voerman (2018) blijkt dat de partijen

bij de kandidaatstelling op gemeentelijk niveau voornamelijk letten op relevante kennis van beleidsterreinen en bekendheid in de samenleving en minder op politieke ervaring en politieke loyaliteit (p. 29). Het is de verwachting dat, wanneer het makkelijker is om kandidaten te vinden, er de luxe is om de factor ‘behaalde voorkeurstemmen’ mee te nemen in het kandidaatstelling proces. Boogers & Voerman (2018) constateerden dat het bij kleine gemeenten tot 10.000 inwoners lastiger is om geschikte kandidaten te vinden (p. 36). Uit deze bevinding volgt de verwachting dat er verschil zal zijn tussen gemeenten, gerelateerd aan de grootte van de gemeente. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Gemeentehypothese (3): Het effect van behaalde voorkeurstemmen op de kandidaatstelling is sterker bij grotere gemeenten.

Nagtzaam, André et al. en Crisp et al hebben in hun onderzoeken de factor partijen niet meegenomen. Het is echter wel relevant om deze variabele te onderzoeken vanwege de democratische waarde van dit onderzoek en te onderzoeken of partijen verschillend omgaan met voorkeurstemmen. Het is interessant te kijken om naar het verschil tussen lokale en landelijke partijen en naar landelijke partijen onderling, omdat lokale partijen uniek zijn aan de gemeenteraadsverkiezingen en er door deze vergelijking meer inzicht kan worden verkregen over de werking van deze partijen. Lokale partijen hebben over het algemeen minder moeite met het vinden van kandidaten (Boogers & Voerman, 2018, p 37). Vanuit de gedachte dat de factor voorkeurstemmen eerder een rol spelen wanneer er de luxe is om uit voldoende kandidaten te kunnen kiezen bij het kandidaatstellingsproces, is de volgende hypothese opgesteld:

Lokale-partijen-hypothese (4): Het effect van behaalde voorkeurstemmen op de kandidaatstelling is sterker bij lokale partijen ten opzichte van landelijke partijen.

Controle-variabelen

Het is belangrijk om voor de voorkeurstemmen-hypothese en de ervarings-hypothese onderscheid te maken tussen mannen en vrouwen. Nagtzaam vond namelijk alleen voor vrouwen een positief verband tussen de behaalde voorkeurstemmen en een hogere lijstplaatsing. Ceyhan (2018) observeerde ook in zijn onderzoek dat vrouwen in het algemeen een grotere kans hebben op een hogere plek op de lijst dan mannen (p. 80). Het is belangrijk om hiervoor te controleren. Een andere variabele waarop gecontroleerd moet worden is de positie van de lijst. Kandidaten die hoger op de lijst staan ontvangen namelijk meer voorkeurstemmen (Blom-Hansen et al., 2016). Al is het aandeel voorkeurstemmen voor lager geplaatste kandidaten relatief groter bij lokale verkiezingen ten opzichte van landelijke verkiezingen, er blijft nog altijd een disbalans aanwezig (De Jong, 2018). Daarnaast is het lastig te stijgen op de lijst wanneer je als kandidaat al hoog op de lijst staat, waardoor het effect van relatief behaalde voorkeurstemmen relatief minder zal zijn. Het is daarom van belang hierop te controleren. Een volgende variabele waar rekening mee gehouden moet worden zijn de posities van lijsttrekkers en lijstduwers. Lijsttrekkers hebben een bijzondere positie, omdat de stemmen op hen in de literatuur niet gezien worden als voorkeurstemmen, maar op stemmen op de partij (Van Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 167). In de literatuur is er echter wel discussie of stemmen op een lijsttrekker niet ook voorkeurstemmen zijn (Van der Kolk, 2019 p. 14). Uit onderzoek van Jansen & Boogers (2019, p. 16) blijkt namelijk dat 16% van de kiezers op lijsttrekkers deze stem niet beschouwen als een 'lijststem' maar als een voorkeurstem bij gemeenteraadsverkiezingen. Bij landelijke verkiezingen is dit hoger met 35%. Omdat het lastig te onderscheiden is of het om een lijststem of een voorkeurstem gaat bij lijsttrekkers, zijn deze buiten de analyse gehouden. Stemmen op een lijstduwer zijn wel voorkeurstemmen, maar deze kandidaten krijgen relatief meer stemmen wegens hun positie op de lijst (Smulders & Maddens, 2018, p. 4; Marcinkiewicz, 2014), er wordt daarom in de analyse op de variabele 'lijstduwer' gecontroleerd.

Casusselectie

In deze scriptie is gekozen om onderzoek te doen naar het effect van voorkeurstemmen op kandidaatstellingen in Nederlandse gemeenten. In deze sectie zal de keuze hiervoor onderbouwd worden.

Allereerst zullen de verschillende kiessystemen worden toegelicht. Van der Kolk (2007) onderscheidt de kiessystemen op basis van drie dimensies: de electorale formule, de districtstructuur en de stemstructuur (p. 162). De electorale formule heeft betrekking op hoe stemmen worden omgezet in zetels. Er zijn twee hoofdtypen die onderscheiden worden: Formules die werken op basis van meerderheid, relatief of absoluut (plurality systems en majority systems) en formules die werken op basis van proportionaliteit (list systems), daarnaast zijn er ook nog mengvormen (mixed systems). De districtstructuur heeft betrekking op hoeveel zetels er per district verdeeld worden. Wordt er per district maar één kandidaat gekozen dan is er sprake van een single-member district. Wanneer er meerdere kandidaten worden gekozen, spreekt men van een multi-member district. De derde dimensie, de stemstructuur, geeft de manier van stemmen aan van de kiezer. Hoeveel stemmen kan de kiezer uitbrengen? Stemt de kiezer op een partij of op een persoon? Dient de kiezer een volgorde aan te brengen in zijn stem(men)? Voorkeurstemmen vinden alleen plaats in proportionele kiesstelsels, omdat er in dat systeem meerdere kandidaten zijn van dezelfde partij waar de kiezer een keuze tussen kan maken. Wanneer de kiezer echter alleen op de partij kan stemmen en niet op een persoon (closed list system), kan er geen voorkeurstem uitgebracht worden. Er zijn ook systemen waar meerdere voorkeurstemmen uitgebracht kunnen worden en de verdeling van de volgorde op basis van voorkeurstemmen wordt gedaan. In deze thesis wordt de relatie tussen voorkeurstemmen en hoe partijen er wel of geen waarde aan hechten onderzocht. Deze vraag is alleen te beantwoorden wanneer er geen direct effect is van voorkeurstemmen op de zetelverdeling.

Tabel 1: Overzicht van soorten kiessystemen in Europa zoals Van Der Kolk (2007, p. 164) deze beschrijft.

Kies- formule	Districtsystemen	Stemstructuur	Systemen	Gemeenten in West-Europa
Relatieve meerderheid (Plurality)	Enkel lid	Kandidaat/een stem	FPTP	Engeland, Wales, Schotland (voornamelijk landelijke gebieden)
	Meerdere leden	Kandidaat/meerdere stemmen	Beperkte stem, blok stemming	Engeland, Wales, Schotland (stedelijke gebieden), Luxemburg (Kleine gemeenten)
Absolute Meerderheid (Majority)	Meerdere leden	Kandidaat/meerdere stemmen	Twee ronde meerderheid, blok stemming	Frankrijk (Kleine gemeenten)
		Kandidaat geördend	Enkele overdraagbare stem	Ierland, Noord-Ierland
Lijst	Een district	Partij/een stem	Gesloten lijst systemen	Portugal, Spanje (grote gemeenten), Saarland (Duitsland)
		Kandidaat/een of meerdere stemmen	Open lijst systemen	Oostenrijk, Nederland , Zweden, Denemarken, Finland, Enkele Duitse <i>Länder</i> , Spanje (Kleinere gemeenten)

		Kandidaat/meerdere stemmen	Vrije lijst systemen	België, Noorwegen, Luxemburg (Grote gemeente), Enkele duitse <i>Länder</i>
Gemixt	Afhankelijk	Kandidaat/een stem	Gemengd gecorrigeerd	Noord-Rijn Westfalen, Schleswig-Holstin
		Beide/twee stemmen	Gemengd lid proportioneel	Groot-Londen
	Onafhankelijk	Kandidaat/een stem	Fusie	Frankrijk (Grotere gemeenten), Italië, Griekeland

Het kiessysteem in Nederland is op basis van proportionele representatie, waarbij kiezers in elk kiesdistrict op een kandidaat stemmen die op een lijst van een partij staan: een zogenoemd open-list systeem (Van der Kolk, 2007, p. 164; Andeweg, 2005, p. 494). Hierin heeft de kiezer de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de verdeling van zetels van de partij door middel van het uitbrengen van een voorkeurstem, een stem die niet op de lijsttrekker van de partij is (Crisp et al, 2013, p. 658). In Nederland geldt dit kiessysteem bij elke soort politieke verkiezing (Andeweg, 2005, p. 494). De directe effecten van voorkeurstemmen zijn in Nederland echter zeer beperkt (Andeweg, 2005, p. 501), waardoor het in de praktijk een ‘closed-list’ systeem is (Van der Kolk, 2007, p. 169), waarbij de kiezers zeer beperkte invloed hebben op de verdeling van de zetels van de partij (p. 164).

De Nederlandse casus is daarom geschikt voor onderzoek naar voorkeurstemmen: in het systeem zijn voorkeurstemmen mogelijk, maar deze hebben vrijwel geen directe invloed op de zetelverdeling. Kiezers bereiken met hun voorkeurstem dus ook niet direct het gewenste resultaat, namelijk dat ze deze kandidaat in het volksvertegenwoordigende orgaan krijgen, maar kunnen door middel van hun stem wel aan partijen een signaal geven. Vergeleken met het open-list systeem in België, waarbij

voorkeurstemmen direct invloed hebben op de volgorde van toetreding tot de volksvertegenwoordiging, is Nederland met haar kiessysteem een bijzondere casus, omdat er wel de mogelijkheid is tot het uitbrengen van voorkeurstemmen maar de directe invloed ontbreekt.

De invloed van voorkeurstemmen op kandidaatstelling is, zoals al gezegd, op landelijk niveau in Nederland onderzocht door Nagtzaam (2019), maar op het gemeentelijke Nederlandse niveau is nog geen onderzoek hiernaar gedaan. Dit onderzoek zal hier een verkenning in zijn. Door inzicht te krijgen in de effecten van voorkeurstemmen tussen de verschillende niveaus van verkiezingen en deze te analyseren, kunnen er verschillen en overeenkomsten gedetecteerd en verklaard worden. Dit is wetenschappelijk relevant, omdat het nieuwe kennis en inzichten oplevert over de effecten van voorkeurstemmen binnen ‘flexible list’ systems, maar ook maatschappelijk relevant. Kiezers hebben het ‘recht’ om te weten wat de gevolgen zijn van een uitgebrachte voorkeurstem op elk electoraal niveau.

De Nederlandse casus is daarnaast relevant om te onderzoeken omdat het een representatieve casus zou kunnen zijn voor het (op papier) ‘open list’ kiessysteem. Nederland is niet het enige land dat dit kiessysteem gebruikt voor de verkiezingen van haar lokale besturen. In Zweden en Finland is er een vergelijkbaar systeem als in Nederland op lokaal niveau (Van der Kolk, 2007, p. 164-169). Op basis van de bevindingen van dit onderzoek zouden ook verwachtingen op het gebied van de effecten van voorkeurstemmen op de kandidaatstelling over deze casussen opgesteld kunnen worden. Niet alleen op gemeentelijk niveau zouden de bevinding van dit onderzoek relevant kunnen zijn, maar ook in het bredere perspectief van ‘flexible list’ systems, waarbij voorkeurstemmen een rol kunnen spelen op kandidaatstelling. Dit kiessysteem wordt wereldwijd gebruikt voor parlementsverkiezingen, zoals in Oostenrijk, België, Tsjechië, Denemarken, Estland, Indonesië, Zweden en Slowakije (Crisp et al, 2013, p. 658). Hierdoor draagt dit onderzoek een bescheiden bijdrage aan het politicologische onderzoek binnen het debat van factoren voor kandidaatstelling binnen ‘flexible list’ systemen.

Op basis van de literatuur en de kiessystemen had dit onderzoek zich ook kunnen focussen op de

Zweedse of Finse casus. De reden waarom er toch voor de Nederlandse casus is gekozen is omdat de verkiezingen niet samenvallen met de landelijke verkiezingen, zoals in Zweden wel het geval is (Berg & Oscarsson, 2020, p. 512), wat invloed zou kunnen hebben op het stemgedrag van kiezers en er daardoor lastiger onderscheid is te maken met landelijke verkiezingen. In Finland wordt de volgorde op de kandidatenlijst vanaf plek 2 bepaald door het lot en geldt een open-list systeem, waarbij kandidaten met de meeste stemmen namens de partij in de gemeenteraad komen. Er is daardoor ook sprake van een direct effect van voorkeurstemmen en minder spanning tussen de voorkeur van de kiezer en de partij (p. 19, p. 24).

Er is gekozen de lokale verkiezingen van 2018 en 2014 te onderzoeken. Ten eerste zijn deze het meest actueel, waar data van beschikbaar is, en daardoor al het meest relevant, maar ze zijn ook vanwege twee interessante ontwikkelingen relevant.

De belangrijkste reden is de groeiende trend van voorkeurstemmen, die, naast de Nederlandse casus, in heel Europa waarneembaar is (Van Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 63; Van der Kolk, 2019, p. 13; Karvoonen, 2010). Het is hierdoor relevant om de gevolgen van deze voorkeurstemmen te onderzoeken.

Een tweede reden om de laatste verkiezingen te onderzoeken is het proces van de democratisering van de kandidaatstelling die plaatsvindt bij partijen. De kandidaatstelling en kandidaatstellingsprocedure staat niet vast, waardoor deze verschilt per partij en per verkiezingen (Hazan & Rahat, 2010). Er is echter wel een trend van democratisering in de kandidaatstelling zichtbaar bij Nederlandse partijen (Hazan & Voerman, 2006, p. 155- 157). Het is interessant om te onderzoeken of de democratisering in kandidaatstelling van invloed is op het meenemen van de factor voorkeurstemmen. Deze vraag zal niet in deze scriptie beantwoord worden, maar door dit onderzoek is er wel vervolgonderzoek mogelijk op dit gebied.

Methode

In dit hoofdstuk zal ingegaan worden op de gebruikte methode, de data en de operationalisatie van het onderzoek.

De dataset in dit onderzoek bestaat uit de kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen die zowel in 2014 als in 2018 meededen aan de verkiezingen. In de analyse zijn alleen kandidaten meegenomen die voor dezelfde partij en in dezelfde gemeente meededen in 2014 en 2018. Het totaal aantal kandidaten dat deze twee verkiezingen meedeed was 18.881, uit 315 gemeenten. Kandidaten die op de hoogste plek van de kandidatenlijst stonden zijn in dit onderzoek niet geanalyseerd, omdat de stemmen op een lijsttrekker niet als voorkeurstemmen worden gezien.

Dataverzameling en operationalisatie

De data zijn verkregen via de website van de Kiesraad. Hier waren alle uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 en 2018 verkrijgbaar. Via de database is voor elke kandidaat van 2014 en 2018 de gemeente, de partij, de voor- en achternaam van de kandidaat, de woonplaats en het geslacht van de kandidaat, de lijstpositie en het aantal (voorkeur)stemmen verkregen. Kandidaten waarvan de gemeente, partij, voor- en achternaam hetzelfde waren zijn samengevoegd en als een casus beschouwd in het onderzoek. Wanneer een kandidaat in beide verkiezingen verkiesbaar was en geen lijsttrekker in 2014, is deze als casus in de analyse meegenomen. Er zaten enkele inconsequenties in de data van de Kiesraad tussen de gemeenten en jaren, zoals de namen van de partijen, data in verkeerde kolommen ingevuld en ontbrekende informatie. Hier is vooraf op gecontroleerd en deze zijn handmatig, dan wel automatisch, hersteld voordat de analyse plaatsvond.

Het uitgevoerde onderzoek kan beschouwd worden als een deductief onderzoek, omdat er vooraf opgestelde verwachtingen worden getest. Er wordt gebruik gemaakt van een kwantitatieve data-analyse, omdat er naar een verondersteld verband wordt gekeken. Dit onderzoek is niet gericht op de beweegredenen en mechanismen van mensen, maar kijkt naar de causaliteit en een proces, waardoor

een data-analyse, in de vorm van lineaire en logistische regressie, als beste methode werd geacht. Door data te gebruiken wordt er ook geen inbreuk gepleegd op de werkelijkheid en keuzes van mensen.

Om het effect van behaalde voorkeurstemmen op de kandidaatstelling en lijstpositionering te analyseren wordt gekeken naar de relatief behaalde voorkeurstemmen in de vorige verkiezingen. Het aantal behaalde voorkeurstemmen van de kandidaat wordt afgezet tegen de behaalde voorkeurstemmen van de andere kandidaten op de partijlijst. Hiermee wordt de ‘waardering’ van kandidaten binnen de partij door de kiezer geoperationaliseerd. Er wordt niet gekeken naar het absolute aantal voorkeurstemmen vanwege drie redenen.

Allereerst is er een verschil tussen de grootte van de gemeenten die worden onderzocht, waardoor in grotere gemeenten meer stemmen worden uitgebracht en daarmee ook meer voorkeurstemmen. Een vergelijking tussen gemeenten op basis van absolute getallen zou hierdoor een vertekend beeld geven. Ten tweede is er ook een verschil in de grootte van partijen. Omdat de ene partij groter is dan de ander zullen verschillen ontstaan in het aantal voorkeurstemmen tussen partijen, wat een algemene analyse ook vermoedelijk.

Als derde blijkt uit de literatuur dat er een positieve relatie is tussen de lijstpositie en het aantal voorkeurstemmen. Oftewel: hoe hoger je op de lijst staat, hoe meer absolute voorkeurstemmen je krijgt (Van Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 180). Deze kandidaten zullen een hoger aantal voorkeurstemmen krijgen en kunnen tegelijkertijd relatief lastiger beloond worden met een hogere plek, omdat ze al hoog op de kandidatenlijst staan. Er is om deze redenen gekozen om naar de relatief behaalde voorkeurstemmen te kijken, dezelfde methode als Nagtzaam (2019) en André et al (2017).

Voor het onderzoeken van de relatief behaalde voorkeurstemmen zal, net als in de onderzoeken van Nagtzaam (2019) en André et al. (2017), de variabele ‘rank difference’ gebruikt worden. Dit is het verschil tussen de positie op de kandidatenlijst zoals deze vooraf opgesteld is door de partij en de positie van de ‘kiezerslijst’. De kiezerslijst is de lijst waarbij de kandidaten worden gerangschikt op basis van het aantal stemmen dat elke kandidaat heeft gekregen bij de verkiezingen. De kandidaat met de meeste voorkeurstemmen van de partijlijst in een gemeente krijgt de waarde ‘1’ op de variabele kiezerslijst, de persoon die daarna de meeste voorkeurstemmen heeft betaald de waarde ‘2’ et cetera.

Bij een gelijk aantal voorkeurstemmen hebben alle kandidaten met hetzelfde aantal de gemiddelde positie gekregen van de gedeelde posities op de kiezerslijst. Wanneer er bijvoorbeeld drie kandidaten waren met evenveel voorkeurstemmen en ze de 6^e, 7^e, en 8^e positie van de kiezerslijst besloegen, hebben zij alle drie de waarde van de 7^e plek gekregen. Een positieve ‘rank difference’ geeft aan dat de kiezers de kandidaat beter beoordeeld hebben dan de partij vooraf had opgesteld. De verwachting is dat, wanneer voorkeurstemmen een positieve invloed hebben op de kandidaatstelling, een positieve ‘rank difference’ een positief effect heeft op de regressieanalyse. De variabele ‘rank difference’ is de onafhankelijke variabele in dit onderzoek.

De afhankelijke variabele is of een kandidaat ‘beloond’ wordt. Deze variabele is geoperationaliseerd aan de hand van het verschil op de kandidatenlijst van 2014 en 2018. Wanneer een kandidaat op plek 1 stond in 2014 en op plek 5 in 2018, is de variabele -4. Om dit te visualiseren is er in onderstaande tabel een voorbeeld gegeven, waarbij de totstandkoming van de variabelen ‘rank difference’ (onafhankelijke variabele) en ‘verschil in partijlijst’ (de afhankelijke variabele) zijn te zien.

Tabel 2: Hypothetisch voorbeeld van totstandkoming van de variabelen ‘Rank difference’ en ‘verschil in partijlijst’

	Lijstpositie 2014	Voorkeurstemmen (2014)	positie ‘kiezerslijst’ (2014)	Rankdifference (2014)	Lijstpositie 2018	Verschil in partijlijst
Jan Jansen	1	100	3	-2	5	-4
Piet Pietersen	2	168	2	0	4	-2
Hendrik Hendriksen	3	409	1	2	1	2

Voor de lokale-partijen-hypothese is gekeken naar de variabele ‘partij’, waarbij elke partij een eigen waarde heeft gekregen, zodat er onderscheid gemaakt kan worden tussen de partijen. Voor het verschil tussen landelijke en lokale partijen is een dummy-variabele gecreëerd waarbij 0 de waarde is voor landelijke partijen en 1 voor lokale partijen. De gemeente-hypothese is getest aan de hand van de variabele ‘inwonersaantal, waarbij de waarden zijn gecodeerd aan de hand van het aantal inwoners van de gemeenten. Er is echter een scheve verhouding tussen het aantal inwoners van de gemeenten, zo heeft 90% van de Nederlandse gemeenten een inwonersaantal tot 120.000, maar de grootste gemeente Amsterdam heeft 905.234 inwoners. Er is daarom gekozen voor een logaritmische transformatie van de variabele, waardoor de ‘scheefheid’ van de waarden weer wat recht getrokken wordt en er geen vertekend beeld ontstaat. Om de ervarings-hypothese te kunnen testen, is gekeken naar de dummy-variabele ‘raadslid in 2017’, waarbij kandidaten die in 2017 in de gemeenteraad zaten gecodeerd zijn met ‘1’ op de dummy-variabelen en kandidaten die dat niet waren gecodeerd zijn met ‘0’. De analyse voor ervaring is voor een beperkt aantal gemeenten uitgevoerd, vanwege inconsequenties in de data en het gebrek aan tijd om dat volledig te herstellen. Er is een steekproef getrokken van 50 willekeurige gemeenten, bijna 16% van het totaal aantal gemeenten, waarvoor de analyse met de variabele ‘ervaring’ is uitgevoerd op dezelfde wijze als de andere analyses.

Er is ook, net als in het onderzoek van Nagtzaam, gecontroleerd voor de lijstpositie bij de eerste verkiezingen, waarbij de waarde van de variabele gelijk was aan het nummer van de positie die de kandidaat had op de partijlijst. Het effect van gender is onderzocht aan de hand van een dummy variabele ‘vrouw’, waarbij de waarde ‘0’ aangeeft dat het om een mannelijke kandidaat gaat en de waarde ‘1’ aangeeft dat het om een vrouwelijke kandidaat gaat. Ten slotte zijn de kandidaten onderaan de lijst gecodeerd als lijstduwer (1), zodat er ook voor deze factor in de analyse onderscheid gemaakt kan worden ten opzichte van ‘normale’ kandidaten (0).

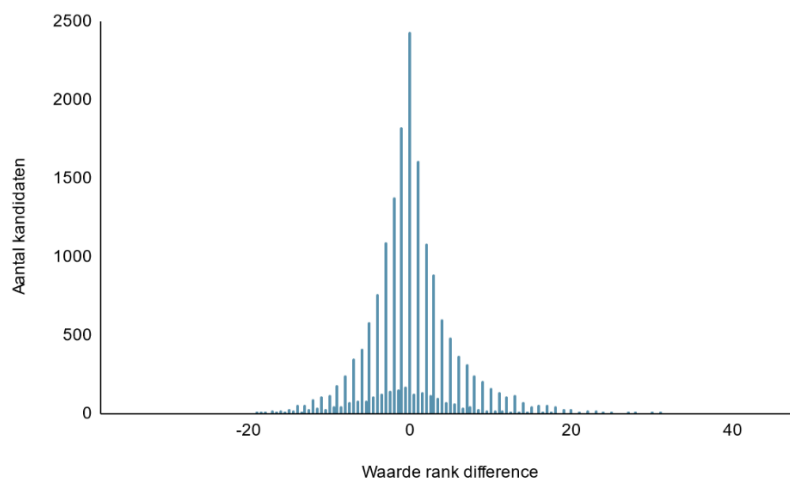
Resultaten

De opgestelde hypotheses in het theoretische kader worden getest met een lineaire regressieanalyse. Via deze analyse is het mogelijk om aan de hand van de waarden van de onafhankelijke variabele de waarde van de afhankelijke waarde te ‘voorspellen’. Het is daardoor mogelijk om het effect van de ‘rank difference’ op het ‘verschil in lijstplaatsing’ te onderzoeken. De totale onderzochte dataset bestaat uit 18.881 kandidaten. In tabel 3 is de descriptieve informatie te vinden van de variabelen ‘rank difference’ en ‘verschil in partijlijst’, in de tabellen 7 tot en met 12 in de appendix is uitgebreidere en meer gedetailleerde descriptieve informatie te vinden over de dataset.

Tabel 3: Beschrijvende informatie van de onafhankelijke variabele ‘rank difference’ en de afhankelijke variabele ‘verschil in partijlijst’.

	N	Gemiddelde	Mediaan	Modus	Minimum	Maximum	Standaard deviatie
Rank difference	18881	0,22 (0,05)	0	0	-38	48	6,28
Verschil partijlijst	18881	-0,99 (0,06)	0	0	-48	48	7,97

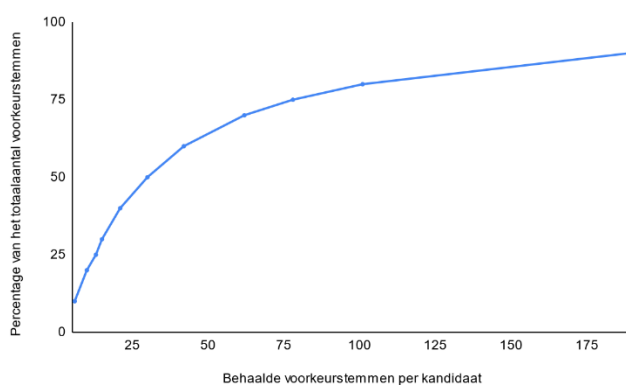
Figuur 1: Verdeling van de variabele rank difference aan de hand van het aantal kandidaten

Wanneer er ingezoomd wordt op de variabele ‘rank difference’ is er een normaalverdeling te zien (figuur 1). Veruit de meeste kandidaten krijgen dezelfde beoordeling van de kiezer als van de partij (Rank difference = 0), of worden slechts een paar plekken hoger of lager ‘gezet’ door de kiezer. Het is belangrijk om dit te weten, omdat het de gevonden resultaten in perspectief zet. Een relatieve beloning van de kiezer is in de meeste gevallen, maar een paar plekjes hoger dan dat de partij de kandidaat had gezet.

Om de resultaten van deze scriptie in perspectief te kunne plaatsen is er ook gekeken naar het absoluut aantal voorkeurstemmen. Het is belangrijk om op te merken dat het absoluut aantal voorkeurstemmen voor kandidaten relatief beperkt is. Zoals in figuur 2 te zien is, gaat 50% van alle uitgebrachte voorkeurstemmen naar kandidaten minder dan 30 voorkeurstemmen hebben gekregen. Relatief goed beoordeeld worden door de kiezer gaat in de werkelijkheid dus vaak maar om enkele stemmen meer ten opzichte van andere kandidaten. Het is essentieel om dit perspectief te gebruiken bij het interpreteren van de resultaten van de lineaire en logistische analyse.

Figuur 2: Percentage van het totaal aantal voorkeurstemmen afgezet tegen het behaalde aantal voorkeurstemmen per kandidaat.

Wat verder opvalt aan de descriptieve informatie is dat er een disbalans is tussen mannelijke en vrouwelijke kandidaten die in 2014 en 2018 kandidaat zijn. Driekwart van de onderzochte kandidaten zijn man. Uit de resultaten blijkt ook dat kandidaten die zich opnieuw kandideren niet direct hoger geplaatst worden. 43% van deze kandidaten zijn hoger geplaatst ten opzichte van de plaats in 2014, maar 45,8% is lager geplaatst, waar 11% op dezelfde plek is gezet. Er is daarin ook geen verschil per

geslacht (Zie tabellen 8 en 9 in de appendix) Bij de onderzochte kandidaten is er een vrijwel gelijke balans wat betreft of deze door de kiezer in 2014 beter werden beoordeeld dan dat de partij de kandidaat had geplaatst. 41,2% van de kandidaten werd hoger geplaatst door de kiezers dan de partij, maar 45,8% lager, terwijl 12% gelijk werd beoordeeld.

Het is ook van belang om voor de lineaire regressieanalyse de descriptieve data te analyseren. Dit om zeker te zijn dat er geen disbalans in de verzamelde data zit, wat de resultaten kan vertekenen. Los van het grote verschil in het aantal mannelijke en vrouwelijke onderzochte kandidaten lijkt dit niet het geval te zijn op het gebied van inwonersaantal, partij of provincie. Wat betreft de politieke partijen zijn de lokale partijen (29,4%) en het CDA (20,6%) samen verantwoordelijk voor de helft van de onderzochte kandidaten. Deze dominantie is echter niet dermate groot dat er een vertekening van de resultaten zal plaatsvinden. De spreiding van kandidaten uit de verschillende provinciën is ook niet problematisch. Noord-Brabant levert met 19,6% van de kandidaten het grootste aandeel, waar Flevoland maar 1,8% van de kandidaten behelst. Deze spreiding is echter ook niet dermate groot dat er een risico is op een vertekend beeld.

Ten slotte is het interessant om bij de descriptieve data te kijken naar het percentage kandidaten dat zich in 2018 opnieuw kandidaat heeft gesteld. Dit percentage geeft namelijk een beeld over de doorstroom van kandidaten binnen partijen. Uit de resultaten blijkt dat er geen grote verschillen zijn en dat het percentage dat zich opnieuw kandideert varieert bij partijen tussen de 25,8% en 45,8%. Er moeten wel kanttekeningen geplaatst worden bij deze percentages. Zo zijn gemeenten die in de tijd tussen de verkiezingen van 2014 en 2018 zijn gefuseerd niet meegenomen in de berekening. Daarnaast doen niet alle partijen altijd in dezelfde gemeenten mee; zo kunnen partijen in meer of minder gemeenten meedoen of op een samengestelde lijst en daardoor ook buiten het percentage vallen. Los van deze mankementen geeft het wel een inzicht in hoe partijen omgaan met kandidaten en het meermaals kandideren.

Lineaire regressieanalyse

Uit de lineaire regressieanalyse komt dat de 'rank difference' een significant positief effect heeft op het verschil in plaatsing op de partijlijst tussen 2014 en 2018. Het verschil van '1' op de variabele 'rank difference' levert de verwachting van een verschil van 0,185 op. Dit resultaat is significant ($p < 0,001$).

Tabel 4: Lineair regressiemodel van het verschil op de partijlijst tussen 2014 en 2018

	Model 1
Constante	5,702*** (0,708)
Rank difference	0,185*** (0,01)
Vrouw	0,123 (0,13)
Lijstpositie in 2014	0,241*** (0,007)
Inwonersaantal van de gemeenten (Logaritmisch)	-2,114*** (0,155)
R Square	0,362
Adjusted R Square	0,131
N	18881

Noot: OLS-regressiecoëfficiënten met standaardfouten tussen haakjes.

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$

Het gevonden resultaat betekent dat een kandidaat met een rank difference van 5,4 naar verwachting met 1 plek zal stijgen op de partijlijst bij de volgende verkiezingen of een kandidaat met een rank difference van -5,4 met 1 plek zal dalen. Van de onderzochte kandidaten zijn er 12,5% die een lagere

rank difference hebben dan -5,4 en 15% die een hogere rank difference hebben dan 5,4. Het gevonden effect zou dus voor 27,5% van de kandidaten een plaats winst op moeten leveren volgens dit model.

Uit de resultaten blijkt ook dat er geen significante verschillen zijn tussen mannen en vrouwen. Een vrouwelijk geslacht levert gemiddeld een kandidaat 0,123 hogere lijstplaatsing op in 2018, maar dit is niet significant, $p=0,417$. Er is ook geen verschil op het effect van 'rank difference' tussen mannen en vrouwen (Zie tabel 17 in de appendix).

In tabel 4 is ook te zien dat het inwonersaantal een significant negatief effect heeft op het verschil in lijstplaatsing. Hoe groter het inwonersaantal van de gemeente hoe groter de kans is dat een kandidaat die zich herkandideert lager wordt geplaatst. Het inwonersaantal heeft echter geen significante invloed op het effect van rank difference.

Tussen partijen is er geen significant verschil te vinden in het effect van 'rank difference' op het verschil in de partijplaatsing tussen 2014 en 2018. Lokale partijen plaatsen kandidaten die positief beoordeeld zijn door de kiezer gemiddeld hoger en wijken daarin niet af van de landelijke partijen. De resultaten inclusief interactie-effecten met de variabele 'rank difference' zijn te zien in de appendix tabel 17

De lijstpositie heeft zoals verwacht een positief effect op het verschil in lijstplaatsing. Voor elke hogere waarde van de lijstpositie in 2014 (dus een lagere plek), stijgt een kandidaat gemiddeld 0,241 plek op de lijst voor de verkiezingen in 2018. Dit resultaat is significant, $p<0,01$. Ten slotte is het belangrijk om naar de adjusted R square te kijken, deze geeft aan hoeveel variantie in het model verklaard worden door de variabelen. De waarde van 0,131 geeft aan dat het model maar een zeer beperkte verklarende waarde heeft voor het verschil in lijstplaatsing van de kandidaten in 2014 en 2018 (Field, 2013, pp. 335-339)

Ervarings-hypothese

Voor de analyse van de variabele ‘ervaring’ is een aparte analyse uitgevoerd onder vijftig willekeurig gekozen gemeenten. Voordat de analyse uitgevoerd kon worden, moeten de descriptieve gegevens onderzocht worden. Uit de beschrijvende informatie kwamen geen resultaten waardoor de analyse een vertekend beeld zou kunnen geven. De volledige descriptieve informatie van deze analyse is te vinden in de tabellen 13 tot en met 16 Appendix, inclusief de hoeveelheid kandidaten en precieze gemeenten. Van de 3396 kandidaten die in deze analyse zijn onderzocht zaten er 655 kandidaten in 2017 in de gemeenteraad, wat neerkomt op 19,3%

Uit de lineaire regressieanalyse blijkt dat ervaring geen significant effect heeft op de omgang met kandidaten die door de kiezer beter beloond worden dan vooraf door de partij opgesteld. Zittende raadsleden wijken gemiddeld niet significant af van andere kandidaten. De kandidaten met raadservaring stijgen naar verwachting minder snel dan kandidaten die geen ervaring hebben. Dit is voornamelijk te verklaren vanwege het feit dat de kandidaten met ervaring al relatief hoog staan op de lijst, omdat ze voornamelijk op volgorde van de partijlijst in de raad zijn gekomen.

Tabel 5: Lineaire regressieanalyse van het verschil in lijstplaatsing tussen 2014 en 2018, inclusief raadservaring

	Model 1
Constante	-3,186*** (0,365)
Rank difference	0,224*** (0,06)
Vrouw	-0,066 (0,381)
Lijstpositie in 2014	0,208*** (0,023)

Raadslid in 2017	-0,426 (0,469)
Raadslid in 2017 * Rank difference	-0,108 (0,086)
<hr/>	
R Square	0,139
Adjusted R Square	0,135
N	3396

Noot: OLS-regressiecoëfficiënten met standaardfouten tussen haakjes.

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$

Logistische regressie

Ook uit de logistische regressie blijkt dat een positieve beoordeling van de kiezers een positief effect heeft op de kans van een hogere lijstplaatsing. Kandidaten die door de kiezer positief zijn beoordeeld hebben 1,546 keer meer kans om hoger geplaatst te worden op de partijlijst dan kandidaten die niet positief zijn beoordeeld door de kiezer.

Tabel 6: Logistische regressieanalyse van de kans dat een kandidaat stijgt op de partijlijst tussen 2014 en 2018

	Model 1
Constante	-1,048*** (0,198)
Rank difference (dummy)	0,436*** (0,032)
Vrouw	0,041 (0,036)
Lijstpositie in 2014	0,039*** (0,002)

Inwonersaantal (logaritmisch)	0,022 (0,043)
<hr/>	
-2 LL	24615,093
Cox & Snell's R square	0,05
Nagelkerke R square	0,067
N	18881
<hr/>	

Uit de logistische regressie analyse komt ook geen significant verschil naar voren in de variabele gender. Vrouwen hebben 1,042 keer meer kans op een betere lijstplaatsing dan mannen, maar dit is niet significant, $p = 0,258$. In tegenstelling tot de lineaire regressie komt uit de logistische analyse een positief effect naar voren voor het inwonersaantal. De *odds* zijn per stap van 1 op de logaritmische schaal van het inwonersaantal 1,022 keer zo groot om te stijgen op de partijlijst, maar dit effect is niet significant.

De lijstpositie in 2014 heeft ook in de logistische analyse een significant positief effect, $b = 0,042$, wat betekent dat de kans op een betere lijstplaatsing ten opzichte van de vorige verkiezing toeneemt naarmate de plek van de kandidaat lager was. Voor elke plek dat de kandidaat lager staat, is de kans op een betere lijstplaatsing 1,039 keer zo groot.

Lijstduwers

De bovenstaande analyses zijn uitgevoerd met de aanname dat de kandidaat op de laagste plek van de partijlijst, de lijstduwer, een 'normale' kandidaat is. De analyse is ook uitgevoerd zonder deze kandidaten. Daar kwamen vergelijkbare resultaten uit, wat aantoont dat de lijstduwer geen effect heeft op de resultaten van de uitgevoerde analyses. Er is ook gekeken naar het effect van het zijn van een lijstduwer op het verschil in lijstplaatsing tussen 2014 en 2018. Voor lijstduwers geldt een significante gemiddelde stijging van 1,019 plaatsen op de partijlijst ten opzichte van de plek van 2014, $p = 0,013$. Het lijstduwerschap heeft ook effect op het effect van de 'rank difference' op het verschil in lijstplaatsing. Lijstduwers werden gemiddeld 0,153 plek lager gezet naarmate de 'rank difference' steeg met een waarde van '1'. Dit resultaat wijkt significant af van 'normale' kandidaten. De resultaten

zijn te vinden in tabel 19 in de appendix. Het resultaat suggereert dat de lijstduwer een bijzondere status heeft op de lijst.

Conclusie & Discussie

Uit de analyse blijkt dat de rol van voorkeurstemmen op de lijstplaatsing aanwezig is. De verwachting dat voorkeurstemmen een positief verband hadden met hogere lijstplaatsing voor kandidaten lijkt juist. Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat kandidaten die door de kiezer beloond worden gemiddeld een hogere lijstpositie krijgen bij de volgende verkiezingen. Kandidaten die zich opnieuw kandidaat stellen worden niet stevast hoger geplaatst, waardoor er daadwerkelijk over een effect van voorkeurstemmen kan worden gesproken. Het verband is echter klein en verklaart in beperkte mate het verschil in lijstposities tussen de verkiezingen. Er zijn geen significante verschillen tussen mannen en vrouwen of kandidaten met of zonder ervaring in dit effect. Het inwonersaantal van de gemeente speelt wel een rol bij het verschil in plaatsing op de partijlijst, maar speelt geen significante rol bij het gevonden effect van relatief behaalde voorkeurstemmen op het verschil in lijstplaatsing. Er zijn enkele partijen die een significant effect hebben op het verschil in lijstplaatsing, maar er zijn geen significante onderlinge verschillen gevonden in hoe de partijen omgaan met het belonen van kandidaten met relatief meer behaalde voorkeurstemmen.

Lijstduwers hebben wel een aparte status op de lijst en worden bij een positieve beoordeling bij herkandidering significant lager geplaatst. Van de vooraf opgestelde hypothesen wordt alleen hypothese 1 bevestigd door de resultaten.

Verklaring voor het resultaat

Vanuit de gedachte dat partijen altijd op zoek zijn naar het maximale aantal stemmen is het gevonden resultaat geen grote verrassing. Kandidaten die meer stemmen ‘opleveren’ zouden beloond moeten worden en daardoor hoger op de lijst moeten komen bij volgende verkiezingen. Partijen belonen niet

alleen kandidaten die relatief meer voorkeurstemmen behalen, maar straffen ook kandidaten die teleurstelden, wat ook aansluit bij de stemmaximalisatiegedachte.

De bevindingen vallen ook in de trend die al langer in de literatuur staat geschreven, namelijk dat partijen risico-avers zijn en kandidaten prefereren die kiezers aanspreken. Publiekelijke bekendheid, welbespraakt zijn, in media aanwezig zijn en hoge campagnebestedingen hebben zijn factoren die een positieve rol spelen in de kandidaatswerving (André et al, 2015, p. 591). Voorkeurstemmen die in het verleden behaald zijn past in dit rijtje factoren die meer zekerheid geven om stemmen te behalen en binding met de kiezers te behouden.

Een andere verklaring kan gevonden worden in de steeds grotere roep van het publiek om meer openheid van de kandidatenlijst en de groeiende personalisering van de politiek (Renwick & Pilet, 2016, p. 266; Karvoonen, 2010). Personen worden steeds belangrijker ten opzichte van partijen voor de stemkeuze van kiezers, en door ‘succesvolle’ kandidaten te belonen, spelen partijen in op deze ontwikkeling. Lokaal spelen factoren zoals persoonlijke bekendheid (Jansen & Boogers, 2019), vertrouwen in lokale politici (Boogers et al, 2010, p. 18) en de binding met kandidaten en de vertegenwoordiging van belangen van dorpen, wijken of etnische groepen door kandidaten (Boogers et al, 2010, p. 57) een belangrijke rol bij het stemgedrag. Hieruit volgt dat individuele kandidaten van groot belang zijn voor partijen bij gemeenteraadsverkiezingen en partijen in deze personalisering mee moeten gaan en kandidaten moeten belonen om hun eigen belang te waarborgen of vanuit normatief oogpunt vinden dat ze naar de kiezer moeten ‘luisteren’.

Hierop aansluitend zorgen individuele kandidaten ook voor het activeren van kiezers om te stemmen. Het stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen wordt ingegeven door lokale burgerschapszin en lokale politieke betrokkenheid (Steenvoorden et al, 2017, p. 45). Betrokkenheid bij lokale politiek zorgt voor een hogere opkomst. Mensen die niet stemmen zijn niet per se ontevreden maar eerder onverschillig, waardoor ze thuisblijven (Steenvoorden et al, 2017, p. 44). Uit deze bevindingen blijkt dat het voor partijen vooral van belang is om kiezers te activeren te gaan stemmen. Kandidaten zijn een middel

voor partijen om dit te bereiken. Kandidaten die goed in de gemeenschap liggen en een groot netwerk hebben zijn van goud waard in de gemeenteraadsverkiezingen, maar dit geldt ook voor kandidaten die al bewezen hebben mensen kunnen te activeren door middel van een voorkeurstem. Relatief populaire kandidaten zouden daarom beloond worden door partijen.

Een andere verklaring voor het gevonden resultaat is dat partijen door een hogere lijstpositie in de toekomst haar kandidaten motiveert om een actieve campagne te voeren. Wanneer kandidaten weten dat behaalde voorkeurstemmen nuttig zijn voor een hogere kandidering in de toekomst, zullen zij zich waarschijnlijk meer inzetten in de campagne. Dit is voor partijen voordelig. De partijen houden eigenlijk 'een worst' voor en zorgen dat er, door het belonen van voorkeurstemmen, het eigen belang van een op papier onverkiesbare kandidaat en het partijbelang samenvallen.

Een alternatieve verklaring voor de gevonden resultaten is dat partijen kandidaten niet belonen wanneer ze bovenmaats presteren tijdens vorige verkiezingen, maar dat partijen voornamelijk kandidaten afstraffen wanneer ze teleurstellen. Wanneer kandidaten relatief ondermaats presteren, kan de partij ervoor kiezen om iemand anders de kans te geven en de kandidaat lager te zetten. Het is voor partijen makkelijker om kandidaten die teleurstellen lager te zetten, zeker wanneer de lijsten in 2018 langer waren is dit een mogelijke verklaring. Om deze theorie te onderzoeken is meer uitgebreid kwalitatief onderzoek aanbevolen.

Het gevonden resultaat voor de analyse van de lijstduwer zou verklaard kunnen worden door de lengte van de lijsten in 2018. De lijsten waren dat jaar langer. Lijstduwers zijn ook kandidaten die vaak bewust op deze positie staan en niet de intentie hebben om de raad in te gaan of te willen stijgen op de partijlijst. Vanuit deze gedachte kan verklaard worden waarom deze specifieke kandidaten dalen in plaats van stijgen, wanneer ze door de kiezer beloond worden. Waarom het effect positief is op de lijstplaatsing los van de rank difference, zou verklaard kunnen worden vanwege de lage lijstpositie. De kans dat deze kandidaat stijgt is groter. Het gevonden resultaat bevestigt de bijzondere status van de lijstduwer en roept op tot meer vervolgonderzoek.

Kanttekeningen bij het onderzoek

Het is van belang te benadrukken dat behaalde voorkeurstemmen slechts een van de factoren is die een rol spelen bij kandidaatstelling. Partijen willen ook een gebalanceerde lijst op basis van gender, leeftijd, minderheidsgroepen en woonplaatsen (Gallagher & Marsh, 1988). De ‘beloning’ van kandidaten voor behaalde voorkeurstemmen speelt binnen de bredere context van het opstellen van partijlijsten.

Het is relevant om dit onderzoek in perspectief te zetten. Bij het gebruik van relatief behaalde voorkeurstemmen wordt het aantal voorkeurstemmen afgezet tegen andere kandidaten van de partij. Het gaat echter vaak maar om enkele tot tientallen stemmen. In de realiteit is dit verschil vaak niet relevant voor partijen. Partijen zoeken naar stemmenmaximalisatie, maar wanneer het verschil dermate klein is tussen kandidaten is het onwaarschijnlijk dat ze dat in acht nemen bij het opstellen van de nieuwe kandidatenlijst. Deze kanttekening zou direct ook de verklaring kunnen zijn waarom er wel een gevonden resultaat is op lokaal niveau, terwijl dat landelijk niet het geval was (Nagtzaam, 2019), omdat veel meer kandidaten het relatief beter/slechter doen ten opzichte van landelijke verkiezingen. Het is interessant voor volgend onderzoek te focussen op minder gemeenten en de absolute aantallen meer in acht te nemen.

Hoewel de data van goede aard zijn, zijn er ook wel enkele gebreken. Bij een aantal kandidaten was het geslacht niet bekend, en er zijn kandidaten die in beide verkiezingen meededen, maar niet zijn geanalyseerd vanwege fouten en slordigheden in de notering op de kandidatenlijsten. Het gaat dan om bijvoorbeeld het ontbreken van de voornaam of het in de verkeerde kolom invullen van de voornaam. De gevallen zijn vanwege de beperkte tijd en de relatief beperkte omvang van deze gevallen ten opzichte van de dataset buiten de analyse gehouden, maar idealiter zouden deze wel worden meegenomen. Een andere opmerking is dat er in de periode van 2014 en 2018 een aantal fusies van gemeenten plaatsvonden. Deze zijn ook niet in deze analyse meegenomen, waardoor er ook geen volledigheid van de Nederlandse gemeenten is. Ook ontbraken de resultaten van sommige gemeenten in de database van de Kiesraad, waardoor deze ook niet onderzocht konden worden. Vanwege de

bepaalde omvang van deze ontbrekende gemeenten, heeft het weinig invloed gehad op de gevonden resultaten.

Ten slotte is vanwege de beperkte tijd en slordigheid van de aangeleverde data, de variabele ‘ervaring’ niet onderzocht op de manier die gewenst was. Idealiter zou raadservaring voor alle kandidaten in alle gemeenten opgenomen zijn in de analyse, maar er is nu voor een beperkte selectie van gemeenten gekozen. Los van de data kent kwantitatief onderzoek in zijn eigen aard al enkele tekortkomingen. De resultaten uit de analyse geven geen context. Op basis van de analyse alleen is het onbekend waarom er sprake van een effect van voorkeurstemmen is. Het deductieve karakter van het onderzoek leidt ertoe dat er een focus is op de vooropgestelde theorie, maar daardoor de context en andere verklaringen buiten beschouwing worden gelaten.

Vervolgonderzoek

Dit onderzoek biedt ook enkele handvatten voor vervolgonderzoek vanwege tekortkomingen, waarvan enkele al benoemd zijn. In deze scriptie stond de casus van de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 en 2018 in Nederland centraal. Door een soortgelijk onderzoek uit te voeren op meerdere casussen, ontstaat er meer inzicht over de invloed van behaalde voorkeurstemmen op lijstplaatsing. Er zou in de toekomst onderzoek gedaan kunnen worden naar andere verkiezingen binnen Nederland, zoals de provinciale, Europese en Tweede Kamerverkiezingen. Door onderzoek te doen naar de verschillende verkiezingen, kan er meer inzicht worden verkregen over het effect voorkeurstemmen op lijstplaatsing en kan er meer nadruk gelegd worden op de verschillen en overeenkomsten tussen de verkiezingen.

Het doel van deze analyse was ook om een bijdrage te leveren aan de kennis over het huidige kiesstelsel in Nederland, ‘flexible-list system’. Het Nederlandse kiessysteem is op papier een ‘open list system’, maar functioneert als een ‘closed list system’ (Van der Kolk, 2007, p. 169), waar voorkeurstemmen geen direct effect hebben. Uit dit onderzoek blijkt dat er op langere termijn echter wel een effect is van persoonsstemmen. Deze bevinding, die in lijn is met eerdere onderzoeken (André et al, 2017; Crisp, 2013), is een belangrijke kanttekening in de discussie over het kiesstelsel en de

werking ervan, omdat kiezers op indirecte wijze invloed op langere termijn te lijken kunnen uitoefenen op de volksvertegenwoordiging. Vervolgonderzoek in andere casussen met het 'flexible list system' is wel aanbevolen, omdat dit onderzoek een van de eerste onderzoeken is en slechts een specifieke casus betreft. Door dit voor meerdere vergelijkbare casussen te onderzoeken, kunnen er met meer zekerheid en inzicht conclusies worden getrokken en kunnen de resultaten gegeneraliseerd worden, of juist verschillen tussen de casussen in kaart gebracht kunnen worden. Vervolgonderzoek in casussen met een andere kiessystemen is ook een mogelijkheid, mits er persoonsstemmen uitgebracht kunnen worden. Het voordeel van het onderzoeken van het effect van behaalde voorkeurstemmen in andere systemen is dat de systemen vergeleken kunnen worden. Zo kunnen systemen tegenover elkaar worden gezet en de effecten onderscheiden worden. Hierdoor ontstaat er meer kennis over de kiessystemen, wat maatschappelijk relevant is vanwege de democratische legitimiteit van een kiessysteem.

Naast andere verkiezingen in andere systemen, landen of op andere niveaus te onderzoeken, kan een vervolgonderzoek ook op het niveau van de gemeenteraadsverkiezingen plaatsvinden. Het is bijvoorbeeld interessant om een longitudinaal onderzoek te doen op dezelfde wijze als deze analyse, maar dan over een langere tijd. Zo kan onderzocht worden of er sprake is van een trend en kan een vergelijking gemaakt worden door de tijd heen om te onderzoeken of partijen anders om zijn gaan met voorkeurstemmen, sinds er een groeiende trend is van voorkeurstemmen en personalisering.

Naast de invloed van behaalde voorkeurstemmen op het verschil in lijstplaatsing tussen twee verkiezingen van kandidaten kan er ook onderzoek worden gedaan naar andere factoren die een invloed hebben op de kandidaatstellingsprocedure, zoals campagnebestedingen, wortels in de lokale gemeenschap en optredens in lokale media (Maddens & Put, 2013; Tavits, 2010).

Voor een breder onderzoek naar de kandidaatstellingsprocedure is een kwalitatief onderzoek waarschijnlijk een betere methode. Er zou gebruik gemaakt kunnen worden van diepte-interviews met bijvoorbeeld partijafdelingen of kandidaatscommissies. Kwalitatief onderzoek is meer geschikt om verklaringen, achtergronden en beweegredenen te onderzoeken, wat voor onderzoek naar de

kandidaatstellingsprocedure van belang is. Er zou ook etnografisch onderzoek gedaan kunnen worden bij partijen om de procedure te onderzoeken.

Kwalitatief onderzoek zou ook geschikter zijn om onderzoek te doen naar andere effecten van behaalde voorkeurstemmen. Zo zou een analyse gedaan kunnen worden naar het effect van behaalde voorkeurstemmen op motivatie en handelswijze van kandidaten. Ook is kwalitatief onderzoek een geschikte methode om het gevonden resultaat voor lijstduwers verder te onderzoeken.

Een andere aanbeveling tot vervolgonderzoek, kan het huidige onderzoek uitgebreid worden door dieper in te zoomen op de verschillende variabelen. Zo zou naast de grootte van gemeenten ook een analyse kunnen plaatsvinden op andere kenmerken van de gemeenten, zoals stedelijk/platteland, oudere/fusie gemeenten, de hoeveelheid kernen of andere geografische kenmerken zoals bijvoorbeeld de verhoudingen van sociale groepen zoals mensen met een migratie-achtergrond of religie. Hetzelfde geldt voor de partijen: er zou gekeken kunnen worden naar de politieke ideologie, maar ook naar de manier van het opstellen van kandidatenlijsten. Gebeurt dit door een kandidatencommissie, hebben leden er nog zeggenschap over, zijn er andere variabelen die per partij of departement verschillen? De kandidaten zelf kunnen ook beter onder de loep worden genomen. Door dieper op de variabelen in te zoomen, ontstaat een vollediger beeld van het effect van behaalde voorkeurstemmen op de lijstpositionering en zouden meer verbanden blootgelegd kunnen worden.

Als laatste is het ook mogelijk om dit onderzoek op methodologisch gebied uit te breiden. Zo zou er op andere manieren naar het relatief behaalde aantal voorkeurstemmen gekeken kunnen worden. Er kan gekeken worden naar het aandeel behaalde voorkeurstemmen van een kandidaat per gemeente en partijlijst. Daarnaast kan er per kandidaat gekeken worden naar de afwijking van het aantal stemmen (of aandeel stemmen) ten opzichte van de verwachting dat de kandidaat op basis van de lijstpositie zou behalen. Ten slotte zou er meer nadruk gelegd kunnen worden op het behalen van de grens van een voorkeurszetel van een kandidaat. Door deze methodologische aanpassingen, zou het gevonden resultaat 'robuuster' zijn en is er meer inzicht per gemeente mogelijk.

Dit onderzoek heeft een bijdrage geleverd aan het inzicht over de effecten van voorkeurstemmen. Hoewel het directe effect van voorkeurstemmen marginaal blijkt te zijn om verkozen te worden (Andeweg, 2005, p. 501), blijkt uit dit onderzoek dat er wel een indirect gevolg is om hoger op de kandidatenlijst te komen. Deze bevinding is van maatschappelijk belang omdat het een bepaald inzicht geeft over de werking van de kandidaatstelling. De kiezers kunnen indirecte invloed uitoefenen op politieke partijen en het democratische systeem beïnvloeden. De resultaten duiden erop dat partijen open staan voor het belonen van kandidaten die door de kiezer gewaardeerd worden. Hoewel het een klein effect is, lijkt er toch een bloem in de ‘secret garden of politics’ te zijn ontdekt.

Literatuur:

Andeweg, R. B. (2005). The Netherlands: the sanctity of proportionality. *The Politics of electoral systems*, 491-510.

André, A., Depauw, S., Shugart, M. S., & Chytilék, R. (2017). Party nomination strategies in flexible-list systems: Do preference votes matter?. *Party Politics*, 23(5), 589-600.

Berg, L., & Oscarsson, H. (2020). The Swedish regional elections 2018. *Regional & Federal Studies*, 30(3), 511-524.

Blom-Hansen, J., Elklit, J., Serritzlew, S., & Villadsen, L. R. (2016). Ballot position and election results: Evidence from a natural experiment. *Electoral Studies*, 44, 172-183.

Boogers, M., Ostaaijen, J. V., & Slagter, L. (2010). Lokale kiezers: lokale keuzes. *Onderzoek naar de achtergronden en de betekenis van het stemgedrag bij de gemeenteraadsverkiezingen van*.

- Boogers, M., & Voerman, G. (2018). Rekrutering en selectie van kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2018: ontwikkelingen vanaf 2006 geduid.
- Ceyhan, S. (2018). Who runs at the top of party lists? Determinants of parties' list ranking in the 2013 German Bundestag Election. *German Politics*, 27(1), 66-88.
- Crisp, B. F., Olivella, S., Malecki, M., & Sher, M. (2013). Vote-earning strategies in flexible list systems: Seats at the price of unity. *Electoral Studies*, 32(4), 658-669.
- Cross, W. (2008). Democratic norms and party candidate selection: Taking contextual factors into account. *Party Politics*, 14(5), 596-619.
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics: and sex and drugs and rock 'n roll*. Los Angeles, CA: sage.
- Gallagher, M., & Marsh, M. (1988). *Candidate selection in comparative perspective: The secret of politics*. Londen: Sage Publications Ltd.
- Gherghina, S., & Chiru, M. (2010). Practice and payment: Determinants of candidate list position in European Parliament elections. *European Union Politics*, 11(4), 533-552.
- Hazan, R. Y. (2014). Candidate selection: Implications and challenges for legislative behaviour. *The Oxford handbook of legislative studies*, 213-230.
- Hazan, R. Y., & Rahat, G. (2010). *Democracy within parties: Candidate selection methods and their*

political consequences. OUP Oxford.

Hazan, R. Y., & Voerman, G. (2006). Electoral systems and candidate selection. *Acta Politica*, 41(2), 146-162.

Holsteyn, J. J., & Andeweg, R. B. (2010). Demoted leaders and exiled candidates: Disentangling party and person in the voter's mind. *Electoral Studies*, 29(4), 628-635.

Holsteyn, J.J.M. van & Andeweg R.B. (2012), Tweede Orde Personalisering; Voorkeurstemmen in Nederland, *Res Publica* 54(2), pp. 163-191.

Jansen, G., & Boogers, M. (2019). Opkomst en stemgedrag. In *Democratie dichterbij: Lokaal Kiezersonderzoek 2018* (pp. 7-17). SKON, Stichting KiezersOnderzoek Nederland.

Jong, R. d. (2018). Het gebruik van voorkeurstemmen bij verkiezingen. Verkregen van:
<http://stukroodvlees.nl/10096-2/>

Karvonen, L. (2010). *The personalisation of politics: A study of parliamentary democracies*. Colchester: Ecpr Press.

Kiesraad (30 augustus 2020), Verkiezingsuitslagen gemeenteraad 2014.

Geraadpleegd op: <https://data.overheid.nl/dataset/verkiezingsuitslagen-gemeenteraad-2014#panel-resources>

Kiesraad (31 augustus 2020), Verkiezingsuitslagen gemeenteraad 2018.

Geraadpleegd op: <https://data.overheid.nl/dataset/verkiezingsuitslagen-gemeenteraad-2018#panel-resources>

- Kolk, van der, H. (2007). Local electoral systems in Western Europe. *Local Government Studies*, 33(2), 159-180.
- Marcinkiewicz, K. (2014). Electoral contexts that assist voter coordination: Ballot position effects in Poland. *Electoral Studies*, 33, 322-334.
- Nagtzaam, M. A. (2019). *Second-order electoral personalization. Intra-party preference voting in Belgium and the Netherlands* (Doctoral dissertation, Leiden).
- Renwick, A., & Pilet, J. B. (2016). *Faces on the ballot: The personalization of electoral systems in Europe*. Oxford University Press.
- Schattschneider, E. E. (1942). *Party Government*. New York: Farrar and Rinehart.
- Smulders, J., Put, G., & Maddens, B. (2018). Welke kandidaten zullen de meeste voorkeurstemmen krijgen bij de gemeenteraadsverkiezingen?. *Vives Beleidspaper*.
- Steenvoorden, E., Broekema, B., & Van der Waal, J. (2017). Lokale verkiezingen: een lokaal of nationaal feest der democratie?. *Bestuurswetenschappen*, 71(3), 28-50.

Appendix:

Tabel 7: Totale hoeveelheid kandidaten per verkiezing

Kandidaten in 2014	54966
Kandidaten in 2018	54125
Kandidaten die zowel in 2014 en 2018 meededen	20456

Totaalaantal kandidaten die in 2014 en 2018 meededen exclusief lijsttrekkers	18881
--	-------

Tabel 8: Meer gedetailleerde descriptieve informatie over de dataset

Totaal aantal gemeenten van de onderzochte kandidaten	315	
Mannelijke kandidaten	14389	76,2%
Vrouwelijke kandidaten	4317	22,9%
Kandidaten uit gemeenten tot 25.000 inwoners	5748	30,4%
Kandidaten uit gemeenten met inwoners 25.000-50.000	7677	40,7%
Kandidaten uit gemeenten met inwoners 50.000-75.000	2247	11,9%
Kandidaten uit gemeenten met meer dan 75.000 inwoners	3209	17%
Lijstduwers*	986	5,2%
Kandidaten die gestegen zijn op de partijlijst t.o.v. 2014	8124	43%
Kandidaten die gedaald zijn op de partijlijst t.o.v. 2014	8671	45,8%
Kandidaten die zijn blijven staan op de partijlijst t.o.v. 2018	2086	11%

Kandidaten die door de kiezer beter beoordeeld zijn t.o.v. de partijlijst in 2014	7788	41,2%
Kandidaten die door de kiezer slechter beoordeeld zijn t.o.v. de partijlijst in 2014	8659	45,9%
Kandidaten die door de kiezer hetzelfde beoordeeld zijn als de partijlijst in 2014	2434	12,9%

*Een lijstduwer is een kandidaat die op de laagste plek staat van de opgestelde partijlijst. Het betreft hier de kandidaten die in 2014 op deze positie stonden.

Tabel 9: Gedetailleerde beschrijvende informatie over de dataset aan de hand van geslacht.

	Mannelijke kandidaten	Vrouwelijke kandidaten
Kandidaten die gestegen zijn op de partijlijst t.o.v. 2014	6162 (42,8%)	1890(43,8%)
Kandidaten de gedaald zijn op de partijlijst t.o.v. 2014	6614(46%)	1980(45,9%)
Kandidaten die zijn blijven staan op de partijlijst t.o.v. 2018	1613(11,2%)	447(10,4%)
Kandidaten die door de kiezer beter beoordeeld zijn t.o.v. de partijlijst in 2014	5611(39%)	2096(48,6%)
Kandidaten die door de kiezer slechter beoordeeld zijn t.o.v. de partijlijst in 2014	7129(49,5%)	1461(33,8%)

Kandidaten die door de kiezer	1649(11,5%)	760(17,6%)
hetzelfde beoordeeld zijn als de		
partijlijst in 2014		

Tabel 10: De onderzochte kandidaten per partij.

	Kandidaten	Percentage van de onderzochte kandidaten	Percentage kandidaten die in 2018 weer meededen ten opzichte van totaal aantal kandidaten 2014 per partij*
CDA	3893	20,6%	45,8%
CU	1151	6,1%	43%
CU/SGP	102	0,5%	28,4%
D66	1481	7,8%	42,6%
D66/GL	17	0,1%	25,8%
GL	1151	6,1%	42,8%
GL/PVDA	176	0,9%	38,8%
PVDA	1744	9,2%	34,2%
PVDD	40	0,2%	33%
PVV	16	0,1%	48,5%
SGP	458	2,4%	34,7%
SP	908	4,8%	38,9%
VVD	2198	11,6%	35,7%
Lokale partijen	5546	29,4%	29,7%

*Deze percentages zijn enigszins onbetrouwbaar vanwege tussentijdse herindelingsverkiezingen, die in de berekening en analyse niet zijn meegenomen. Daarnaast zijn er verschillen tussen het totaal aantal gemeenten waar partijen deelnemen en het totaal aantal kandidaten.

Tabel 11: De onderzochte kandidaten per provincie

	Kandidaten	Percentage van de onderzochte kandidaten	Percentage kandidaten dat opnieuw meedeed in de provincie*
Groningen	377	2%	17,7%
Friesland	450	2,4%	21%
Drenthe	770	4,1%	47%
Overijssel	1324	7%	40,8%
Flevoland	347	1,8%	34,6%
Gelderland	2861	15,2%	37,1%
Utrecht	1606	8,5%	42,1%
Noord-Holland	2191	11,6%	32,8%
Zuid-Holland	2740	14,5%	33,4%
Zeeland	789	4,2%	45,5%
Noord-Brabant	3695	19,6%	41,8%
Limburg	1731	9,2%	36,2%
Totaal	18881	100%	

*Deze percentages zijn enigszins onbetrouwbaar vanwege tussentijdse herindelingsverkiezingen, die in de berekening en analyse niet zijn meegenomen.

Tabel 12: Beschrijvende informatie van de absolute voorkeurstemmen

	N	Gemiddelde	Mediaan	Modus	Minimum	Maximum
Absolute	1.472870	78	30	9	0	11222

voorkeurstemmen

Tabel 13: De onderzochte kandidaten per gemeente voor de analyse naar de ervarings-hypothese

Kandidaten Percentage

Almere	66	2,2%
Amstelveen	1	0,1%
Bergeijk	33	1,1%
Borsele	46	1,5%
Boxtel	106	3,5%
Castricum	57	1,9%
Culemborg	57	1,9%
De Bilt	98	3,2%
Dongen	53	1,7%
Drechterland	48	1,6%
Eindhoven	117	3,8%
Emmen	79	2,6%
Enkhuizen	34	1,1%
Etten-Leur	60	2%
Gennep	64	2,1%
Haarlem	90	2,9%
Hardenberg	45	1,5%
Harlingen	16	0,5%
Hatterm	49	1,6%
Heerhugowaard	45	1,5%
Hollands Kroon	76	2,5%
Kerkrade	133	4,4%
Lisse	40	1,3%
Lochem	65	2,1%
Loppersum	45	1,5%
Maasdriel	16	0,5%
Nederweert	27	0,9%

Nieuwegein	62	2%
Opmeer	36	1,2%
Ouder-Amstel	59	1,9%
Papendrecht	71	2,3%
Purmerend	86	2,8%
Renkum	68	2,2%
Roerdalen	71	2,3%
Rucphen	59	1,9%
Simpelveld	65	2,1%
Steenbergen	59	1,9%
Terneuzen	104	3,4%
Texel	37	1,2%
Utrecht	123	4%
Venlo	101	3,3%
Voorschoten	60	2%
Waalwijk	71	2,3%
Waddinxveen	30	1%
Wijdmeren	51	1,7%
Zutphen	90	2,9%
Zwijndrecht	46	1,5%
Zwolle	83	2,7%

Tabel 14: De onderzochte kandidaten per provincie voor de analyse naar de ervarings-hypothese

	Kandidaten	Percentage
Groningen	53	1,6%
Friesland	22	0,6%

Drenthe	92	2,7%
Overijssel	141	4,2%
Flevoland	77	2,3%
Gelderland	440	13%
Utrecht	318	9,4%
Noord-Holland	688	20,3%
Zuid-Holland	282	8,3%
Zeeland	172	5,1%
Noord-Brabant	607	17,9%
Limburg	504	14,8%

Tabel 15: De onderzochte kandidaten per grootte van gemeente en geslacht voor de ervarings-hypothese

	Kandidaten	Percentage
Kandidaten uit gemeenten tot 25.000 inwoners	943	27,8%
Kandidaten uit gemeenten met inwoners 25.000-50.000	1346	39,6%
Kandidaten uit gemeenten met inwoners 50.000-75.000	281	8,3%
Kandidaten uit gemeenten met meer dan 75.000 inwoners	826	24,3%
Mannelijke kandidaten	2421	71,3%
Vrouwelijke kandidaten	769	22,6%
Geslacht van de kandidaat onbekend	206	6,1%

Tabel 16: De onderzochte kandidaten per partij voor de analyse naar de ervarings-hypothese

	Kandidaten	Percentage van de onderzochte kandidaten
CDA	728	21,4%
CU	181	5,3%
CU/SGP	20	0,6%
D66	350	10,3%
D66/GL	0	0,0%
GL	266	7,8%
GL/PVDA	31	0,9%
PVDA	342	10,1%
PVDD	6	0,2%
PVV	15	0,4%
SGP	46	1,4%
SP	198	5,2%
VVD	425	12,5%
Lokale partijen	788	23,9%

Tabel 17: Lineair regressiemodel van het verschil op de partijlijst tussen 2014 en 2018 inclusief partijen en interactie-effecten

	Model 1
Constante	6,039*** (0,732)
Rank difference	0,281*** (0,110)
Vrouw	0,118

	(0,131)
Lijstpositie in 2014	0,256***
	(0,007)
Inwonersaantal (logaritmisch)	-2,355***
	(0,161)
CU	0,411
	(0,250)
CU/SGP	1,071
	(0,776)
D66	0,792**
	(0,23)
D66/GL	1,107
	(1,872)
GL	-0,371
	(0,257)
GL/PVDA	1,116
	(0,57)
PVDA	2,487***
	(0,215)
PVDD	4,85***
	(1,185)
PVV	5,576*
	(1,925)
SGP	0,861
	(0,378)
SP	1,312***
	(0,281)

VVD	1,549***
	(0,199)

Lokale partijen	0,012
	(0,155)

Interactie effecten met Rank difference:

Vrouw*Rank difference	0
	(0,023)

Inwonersaantal (logaritmisch) * Rank difference	-0,018
	(0,023)

Partijen: referentie categorie: CDA

CU	-0,105
	(0,045)

CU/SGP	-0,074
	(0,16)

D66	-0,062
	(0,042)

D66/GL	0,51
	(0,447)

GL	-0,111
	(0,042)

GL/PVDA	0,061
	(0,087)

PVDA	0,022
	(0,038)

PVDD	0,216
------	-------

	(0,347)
PVV	-0,63
	(0,616)
SGP	-0,126
	(0,066)
SP	-0,075
	(0,041)
VVD	0,027
	(0,034)
Lokale partijen	-0,004
	(0,023)
<hr/>	
R Square	0,379
Adjusted R square	0,142
N	18881

Noot: OLS-regressiecoëfficiënten met standaardfouten tussen haakjes.

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$

Tabel 18: Logistische regressie van de kans dat een kandidaat stijgt op de partijlijst tussen 2014 en 2017 inclusief partijen en interactie-effecten

	Model 1
Constante	-1,008***
	(0,209)
Rank difference (dummy)	0,262***
	(0,043)
Vrouw	0,036
	(0,037)
Lijstpositie in 2014	0,039***
	(0,002)

Inwonersaantal (logaritmisch)	0,019
	(0,046)
CU	-0,067
	(0,071)
CU/SGP	-0,314
	(0,226)
D66	0,004
	(0,065)
D66/GL	-1,149
	(0,725)
GL	-0,357***
	(0,075)
GL/PVDA	0,288
	(0,156)
PVDA	0,587***
	(0,06)
PVDD	0,359
	(0,374)
PVV	0,627
	(0,524)
SGP	-0,222
	(0,109)
SP	0,094
	(0,079)
VVD	0,355***
	(0,056)

Lokale partijen	-0,099
	(0,044)

Interactie effecten met Rank difference:

Vrouw	0
	(0,007)

Inwonersaantal (logaritmisch)	0,005
	(0,001)

Partijen: referentie categorie: CDA

CU	-0,014
	(0,013)

CU/SGP	-0,077
	(0,045)

D66	-0,007
	(0,012)

D66/GL	0,183
	(0,178)

GL	-0,019
	(0,012)

GL/PVDA	-0,052
	(0,024)

PVDA	0,009
	(0,011)

PVDD	0,326
	(0,163)

PVV	-0,238
	(0,208)

SGP	0,006
	0,019
SP	-0,003
	(0,012)
VVD	0,022
	(0,01)
Lokale partijen	0,003
	(0,007)
<hr/>	
-2 LL	24281,918
Cox & Snell R square	0,066
Nagelkerke R square	0,089
N	18881

Noot: OLS-regressiecoëfficiënten met standaardfouten tussen haakjes.

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$

Tabel 19: Lineaire regressie van het verschil op de partijlijst tussen 2014 en 2018 van de analyse met het effect van lijstduwers inclusief partijen en interactie-effecten

	Model 1
Constante	5,99***
	(0,734)
Rank difference	0,288***
	(0,112)
Vrouw	0,134
	(0,132)
Lijstpositie in 2014	0,254***
	(0,007)

Inwonersaantal (logaritmisch)	-2,347***
	(0,162)
CU	0,409
	(0,25)
CU/SGP	1,072
	(0,776)
D66	0,774*
	(0,23)
DD6/GL	1,07
	(1,871)
GL	-0,368
	(0,257)
GL/PVDA	1,127
	(0,57)
PVDA	2,488***
	(0,215)
PVDD	4,814***
	(1,185)
PVV	5,577*
	(1,924)
SGP	0,881
	(0,378)
SP	1,335***
	(0,281)
VVD	1,551***
	(0,199)

Lokale partijen	0,011
	(0,155)
Lijstduwer	1,002
	(0,408)

Interactie effecten met Rank difference:

Vrouw	-0,003
	(0,023)
Inwonersaantal (logaritmisch)	-0,028
	(0,024)
Partijen: referentie categorie: CDA	
CU	-0,093
	(0,045)
CU/SGP	-0,069
	(0,16)
D66	-0,056
	(0,042)
D66/GL	0,569
	(0,447)
GL	-0,09
	(0,042)
GL/PVDA	-0,052
	(0,087)
PVDA	0,036
	(0,038)
PVDD	0,249

	(0,348)
PVV	-0,567
	(0,616)
SGP	-0,11
	(0,066)
SP	-0,055
	(0,041)
VVD	0,039
	(0,034)
Lokale partijen	-0,002
	(0,023)
Lijstpositie	0,002*
	(0,001)
Lijstduwer	-0,155***
	(0,034)
<hr/>	
R Square	0,145
Adjusted R square	0,143
N	18881

Noot: OLS-regressiecoëfficiënten met standaardfouten tussen haakjes.

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$